

**IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI INKLUZIV TA'LIMGA KIRITISH UCHUN
ULARNING OTA-ONALARINI TAYYORLASH YO'LLARI**

D.Abdupattayeva
Qo'qon universiteti talabasi,
N.Q.Abidova
Qo'qon universiteti dotsenti
Pedagogika fanlari boyicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya Maqolada Inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyoj uning jamiyatga va maxsus ehtiyojli bolalar uchun imkoniyatlar haqida yoritilgan. Jamiyatda Imkoniyati cheklangan bolalarga nisbatan yangilish fikr va munosabatlar bildirilgan. Integratsiyalashgan ta'lim haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Inklyuziv, integratsiya, rehabilitatsiya, funksional, huquq, uzviylik, fikr, dialektik, uzviylik

Oila har bir inson hayotida alohida o'rin tutadi. Bola oilada ulg'ayadi va hayotining birinchi yillaridanoq u oiladan xos bo'lgan hamma narsani oiladan yaxshilik va yomonlikni singdirib, jamoat normalarini, odamlar o'rtasidagi munosabatlar normalarini o'rganadi. Oila ijtimoiy va tarixiy tajribani bolaga o'tkazishda, avvalambor, odamlar o'rtasidagi hissiy va ishbilarmonlik munosabatlarining tajribasida manba va vositachilik aloqasi. Shuni inobatga olgan holda, biz oila sog'lom tengdoshlar muhitida bolani tarbiyalash, ijtimoiylashtirishning eng muhim instituti bo'lgan va shunday bo'ladi, deb haqli ravishda taxmin qilishimiz mumkin.

Nogiron bolali oila - bu alohida maqomga ega bo'lgan oila, uning xususiyatlari va muammolari nafaqat uning barcha a'zolarining shaxsiy xususiyatlari va ular o'rtasidagi munosabatlarning tabiati, balki bolaning muammolarini hal qilish bilan bandligi, oilaning tashqi dunyodan yaqinligi, aloqa etishmasligi va tez-tez ishlamasligi bilan belgilanadi. ona, ammo eng muhimi - nogiron bolaning oilasidagi o'ziga xos vaziyat, bu uning kasalligi bilan bog'liq.

Rivojlanishida nuqson bo'lgan bolaning ommaviy ta'lim muassasasiga qo'shilib ketayotgan oilasi ushbu jarayonda quyidagi sabablarga ko'ra faol ishtirok etishi kerak.

Birinchi: yangi ijtimoiy muhitga kirib, bolada qo'rquv, bezovtalik hissi paydo bo'lishi mumkin va bu holatda, albatta, yaqin kishining, ota-onaning ko'magi zarur.

Ikkinchi, ota-ona bolaga uy vazifasini bajarishda yordam berish uchun o'quv jarayonida o'quvchilarga qo'yiladigan talablar va talablarni yaxshi bilishi kerak.

Uchinchi: bolaga yangi aloqalarni o'rnatishda, yangi do'stlar bilan tanishishda, o'zaro munosabatlarni tashkil etishda yordam berish muhimdir; sog'lom bolalarning rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolaning xususiyatlariga munosabati bilan bog'liq to'siqni engib o'tish kerak. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bola uchun o'z imkoniyatlarini tushunishni, kamchiliklarini hisobga olishni va shu bilan birga o'zini jamoaning teng huquqli a'zosi sifatida his qilishni o'rganish muhimdir. Bola maktabda u uyda odatlanib qolgan yoki ommaviy maktabga kirishdan oldin maxsus muassasada bo'lgan xuddi shunday tejamkor, "issiqxona" sharoitlarini yaratadi deb umid qilishi mumkin. Amalga oshirilmagan kutishlar haqida paydo bo'lgan ko'ngilsizliklar, shubhasiz, uning jamiyat bilan etarli darajada birlashishiga to'siqlik qiladi. Rivojlanishida nuqsonli farzandi inklyuziv jarayonga kiritilgan ota-ona turli hissiyotlarni boshdan kechirishi mumkin. Ota-onada birinchi quvonch va mamnunlik hissi uning farzandi maxsus maktabda emas, balki sog'lom bolalar bilan oddiy maktabda o'qishi bilan bog'liq. Ammo yaqin orada bu tuyg'u ota-onalar, o'qituvchilar va uning bolasini qabul qilmaydigan sog'lom bolalarga yo'naltirilgan ota-onalarning chuqur umidsizliklari, ba'zi hollarda chalkashliklari yoki hatto tajovuzlari bilan almashtirilishi mumkin. Ushbu muammolarni hal

qilishda ota-onalar, avvalambor, defektolog va psixolog va boshqa mutaxassislarning yordamiga muhtoj. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolani ta'lim maydoniga kiritish jarayoni ushbu jarayonni amalga oshiradigan davlat muassasalari o'qituvchilarining, birinchi navbatda defektologlar, sinf rahbarlari, tarbiyachilar, repetitorlarning maxsus tayyorgarligi bilan ta'minlanishi kerak. Ish bolaning o'zi bilan ham, uning ota-onasi bilan ham amalga oshirilishi kerak.

Defektolog, ota-onalarga maslahat berib, ishonchni o'rnatadi, stressni engillashtiradi, ota-onalarga xushmuomalalik bilan bolani o'quv dasturini o'rganishning o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida xabar beradi, bolaning uydagi va maktabdagi xulq-atvoridagi muammolarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beradi, shuningdek do'stona munosabatlarni o'rnatish bo'yicha maslahat beradi. sinfdoshlar va ularning ota-onalari (ota-onalar qo'mitasi).

Ota-onalar bilan ishlashning maqsadi - bu bola rivojlanishining individual va yoshiga xos xususiyatlari, kam rivojlanganligi sabablari, bolalar bilan munosabatlarda noto'g'ri ota-ona pozitsiyasining bolaning sog'lig'i buzilishiga ta'siri. Pedagogik yordamning natijasi quyidagilar bo'lishi kerak: ota-onaning bolani bilishi va tushunishi, uni boricha qabul qilishi.

Oila bilan olib boriladigan pedagogik ish uchta blokni o'z ichiga oladi: ta'lim, maslahat va to'g'ri tuzatish ishlari.

Ta'lim va tarbiyaviy:

Oila bilan ishlashning ta'lim blokining vazifasi ontogenezning buzilishiga olib kelgan faktlar va sabablar bilan, bola aqliy xususiyatlari bilan, bola rivojlanishining asosiy qonunlari bilan tanishishdan iborat. Ota-onalarning psixologik-pedagogik savodsizligini yo'q qilish uchun "Ota-onalar ma'ruzalari", "Oila o'qituvchilari klublari", "Ota-onalar seminarlari" tashkil etiladi, bu erda quyidagi masalalarni muhokama qilish mumkin:

- ota-onalarning psixologik va pedagogik qobiliyatsizligini bartaraf etish;
- defektologlar, o'qituvchilar, o'qituvchilar, mahalla va boshqa tashkilotlar bilan yaqin aloqalarni o'rnatish;
- muammoli bola bilan ham, oddiy bolalarni tarbiyalash bilan ham boshqa oilalar bilan o'zaro munosabatlarni tashkil etish;
- ijtimoiy va madaniy tadbirlarda ishtirok etish.

Maslahat: maslahat bloki oila bilan ishlashning individual shakli bilan ifodalanadi. "Ota-onalar uchun maslahat markazlari", "Ishonch telefonlari" ni tashkil etish ota-onalarga o'zlarini qiziqtirgan savollarga javob topishda, oilada qulay munosabatlarni o'rnatish bo'yicha tavsiyalar tizimini olishga yordam berishi kerak.

Tuzatish ishlari: defektologning rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga yordami, birinchi navbatda, ularning ota-onalariga psixologik va pedagogik yordam ko'rsatishdan iborat. Bunday qo'llab-quvvatlash ularning ishonchini rivojlantirish, haqiqiy ehtiyojlarini qondirish, jamoatchilik tomonidan tan olinishi, o'zini o'zi boshqarish tizimini baholash va rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Nogiron bolalarni tarbiyalayotgan ota-onalar bunday bolalarning rivojlanishi va ularni tarbiyalashning ko'plab masalalari to'g'risida ma'lumot etishmasligidan aziyat chekmoqda. Rivojlanish muammolari bo'lgan bolalar bilan ishlash tajribasi shuni ko'rsatdiki, ularning ota-onalari bolaning muloqotini tashkil qilish, atrofdagi dunyoga moslashish, unga munosib kelajak, eng samarali yordamni taqdim etishdan manfaatdor. O'ziga bo'lgan ishonchni yo'qotgan ota-onalar chalkashlik, umidsizlik, birinchi o'ringa qo'yilgan yo'nalish va shifokorlar, psixologlar va ijtimoiy xizmatlarning zaif ma'naviy-psixologik ko'magi natijasida tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil qila olmaydilar.

Tuzatish ishlarining o'zi oilada bolaning rivojlanishi uchun maqbul sharoitlarni yaratishga qaratilgan. Ushbu blok quyidagilardan foydalanadi:

- har bir oila a'zosi bilan, ikkala ota-onasi bilan, butun oila bilan suhbat;
- oilaviy psixoterapiya;

- ota-onalar va bolalar uchun o'yin seanslari;
- ota-onalar bilan, bolalar bilan guruh darslari;
- ota-onalar uchun o'z-o'ziga yordam guruhlarini tashkil etish;
- ota-onalarning bolalar bilan birgalikdagi kechalarini (ishlarini) o'tkazish.

Ota-onalar bilan suhbatlarda ota-ona munosabatlarining bolaga nisbatan hurmatsizlik, negativizm, tajovuzkorlik yoki bolaga nisbatan passivligi, hissiy sovuqligi, tirnash xususiyati kabi xususiyatlarini yo'q qilish asosida munosabatlarni o'rnatish tajribasi muhokama qilinadi. Suhbatlarning mazmuni quyidagi savollarni ham o'z ichiga oladi: ota-onaning bolaning sevgisiga bo'lgan ehtiyojini qondirish; ota-onalarning da'volari va bolaning imkoniyatlari; rivojlanish muammolari bo'lgan bola uchun oilada tarbiyaning himoya usuli. Ikkala ota-ona bilan suhbatlar oilaviy munozaralarga olib kelishi mumkin. Oilaviy psixoterapiya jarayonida ota-onalar va bolalar o'rtasida shartnoma tuzish, rollarni teskari yo'naltirish kabi usullardan foydalanish mumkin. Suhbatlar hissiy aloqalarni normallashtirishga, umuman oilaning va uning a'zolarining ichki resurslarini mustahkamlashga yordam beradi, bu esa shaxslararo muloqotda yuzaga kelgan buzilishlarni bartaraf etishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi «Nogironlar huquqini ijtimoiy himoyalash to'g'risida»gi Qonun -1991 yil.
2. "Imkoniyati cheklangan bolalar va o'smirlar uchun inklyuziv ta'lim to'g'risida muvaqqat Nizom"- XTV 234-sonli buyrug'i- 2005 yil 19 sentabr.